

TIMELINE Bankensteun

Voorjaar/zomer 2007 **Amerikaanse hypotheke**

De eerste problemen met subprimehypotheke in de Verenigde Staten komen aan de oppervlakte. Deze subprimehypotheke zijn verstrekt aan huizenkopers met een laag inkomen die de lasten maar net kunnen opbrengen. De kopers zijn gelokt met lage instaptarieven. De risico's van deze hypotheke blijven verborgen zolang de rente laag is en de huizenprijzen stijgen. Nu dat niet meer het geval is, komen steeds meer huizenbezitters in de problemen. Ze zijn vaak gedwongen hun huis te verkopen. Dit leidt weer tot lagere huizenprijzen en een nieuwe ronde van betalingsproblemen. De problemen met de subprimehypotheke hebben deze hypotheke de naam rommelhypotheke opgeleverd.

De gevolgen van de problemen met de subprimehypotheke blijven niet beperkt tot Amerikaanse hypotheekverstrekkers omdat de hypotheke in pakketten wereldwijd zijn doorverkocht aan beleggers. De problemen in de VS verspreiden zich daardoor en dit doet een onderling wantrouwen tussen partijen op de financiële markten ontstaan. Gevolg: banken durven elkaar steeds minder geld uit te lenen.

18 juli 2007 **Bear Stearns in problemen**

De Amerikaanse zakenbank Bear Stearns laat twee hedgefondsen failliet gaan. Deze fondsen beleggen in complexe gestructureerde producten waarin bijvoorbeeld pakketten hypotheke zitten zoals CDO's (collateralized debt obligations). In de VS wordt dit gezien als het begin van de kredietcrisis aldaar. Zie dossier **Internationaal**.

Augustus 2007 **Onderling wantrouwen banken**

De risicopremies op de financiële markten stijgen en zijn erg bewegelijk (volatiel). Onder normale omstandigheden lenen banken elkaar continu geld uit om tijdelijke tekorten glad te strijken. Banken worden nu steeds voorzigtiger met geld aan elkaar uitlenen. Door het toegenomen wantrouwen stijgt het tarief dat banken elkaar in rekening brengen naar 4,6 procent, dat is 60 basispunten boven de op dat moment geldende beleidsrente. Het gebrek aan liquiditeit (in de vorm van leningen met een korte looptijd) springt over naar Europa. IKB Deutsche Industriebank lijdt verliezen als gevolg van de problemen op de Amerikaanse markt voor subprimehypotheke. De Duitse staatsbank KfW schiet IKB te hulp. Zie dossier **Internationaal**.

Vanaf het moment dat de onrust op de financiële markten in augustus 2007 overslaat naar de geldmarkt nemen de centrale banken van het Eurosysteem maatregelen om de markt van voldoende liquiditeiten te voorzien. DNB is hierbij betrokken in haar hoedanigheid als centrale bank, onderdeel uitmakend van het Europees Stelsel van Centrale Bank (ESCB).

9 augustus **Eurosysteem verschaft liquiditeit**

Zowel in Europa (door het Eurosysteem) als in de VS (Federal Reserve) wordt eendags geld aangeboden om de geldmarkt lucht te geven. Deze operatie bereikt een omvang van 95 miljard euro. Door deze verruiming van de liquiditeit daalt de korte rente weer richting de beleidsrente.

In deze fase wordt de crisis nog beschouwd als een liquiditeitscrisis. Onduidelijk is in hoeverre de solvabiliteit van banken zal worden aangetast. Op dat moment is de algemene opinie dat de economische groei niet ernstig te lijden zal hebben onder de liquiditeitscrisis.

14 september 2007 **Bankrun Northern Rock**

De Britse bank Northern Rock komt in de problemen. Klanten komen naar de filialen om hun (spaar)geld op te eisen. De foto's van deze bankrun gaan de wereld over. Zie dossier **Internationaal**

17 september 2007 **VVGB Overname ABN Amro**

Afgifte van Verklaring geen bezwaar door DNB en de minister van Financiën voor de overname van ABN Amro door consortium van Fortis, Royal Bank of Scotland en Santander. Zie dossier **Fortis**.

18 september 2007 **Fed verlaagt rente**

De Federale Reserve begint met de eerste van een serie renteverlagingen. De beleidsrente gaat van 5,25 naar 4,75 procent.

Eind september **Crisismonitoringteam DNB**

DNB stelt in de tweede helft van september 2007 het crisismonitoringteam (CMT) in. Het CMT bestaat uit ervaren toezichthouders en managers uit de toezichtomgeving en is speciaal opgericht om de liquiditeitspositie van de Nederlandse banken nauwlettend in de gaten te houden.

Oktober 2007 **Afschrijvingen hypotheekportefeuille**

Diverse Amerikaanse banken moeten afschrijven op hun hypotheekportefeuille. Ook de Zwitserse bank UBS moet miljarden afboeken. Nederlandse financiële instellingen hoeven nog geen afschrijvingen bekend te maken. Zie dossier **Internationaal**.

December 2007 **Centrale banken verruimen geldmarkt**

Centrale banken in Europa en de VS nemen extra maatregelen om de geldmarkt op gang te houden. De voorwaarden waaronder banken geld kunnen aantrekken, worden verruimd.

Januari 2008 **Liquiditeitscrisis wordt solvabiliteitscrisis**

De sterk gedaalde koersen op diverse effectenmarkten in combinatie met een kritischer beoordeling door de markt van kapitaal- en risiconiveaus eisen hun tol. Banken en verzekeraars worden gedwongen miljarden af te schrijven op hun leningen en beleggingen. Dit begint hun kapitalisatie aan te tasten. Wat begon als een liquiditeitscrisis is nu een solvabiliteitscrisis die de financiële sector hard raakt. Er heerst grote onzekerheid over de omvang van de risico's en bij welke partijen die zich bevinden. Dit heeft een verlamdende werking op de financiële sector.

Als onderdeel van de crisismonitoring vraagt DNB instellingen om potentiële risico's op hun balans te beoordelen door middel van het uitvoeren van micro-macrostressstesten en, indien nodig, concrete correctieve acties te ondernemen.

Verder houdt DNB de liquiditeitssituatie van de Nederlandse banken nauwlettend in de gaten. De vijf grootbanken en een selectie van kleine banken moeten zeer frequent hun liquiditeitspositie rapporteren. Banken moeten bovendien een degelijk liquiditeitsnoodplan hebben. Dit plan wordt in 'dry runs' getest.

Maart 2008 **DNB inventariseert crisisinstrumentarium**

DNB brengt de mogelijke maatregelen in kaart voor het geval liquiditeitsproblemen bij een grote systeemrelevante financiële instelling omslaan in solvabiliteitsproblemen.

17 maart 2008 **Bear Stearns overgenomen**

De Amerikaanse zakenbank Bear Stearns wordt overgenomen door concurrent JPMorgan Chase. Zie dossier ***Internationaal***

19 maart 2008 **DNB start Pecunia-overleg**

De DNB-directie besluit tot instelling van het zogenoemde Pecunia-overleg. De leden van Pecunia bestaan uit de directie en senior management van de verschillende geledingen en kennisgebieden binnen DNB. DNB kan met het Pecunia-overleg direct opschalen naar een crisismodus. Tot september 2008 opereren in Pecunia-verband verschillende projecten, zoals het project over het crisisinstrumentarium en een project over de

integratie van ABN-AMRO en Fortis. Na de val van Lehman zal het Pecunia-overleg dagelijks bijeen komen.

15 juli 2008 **Koersval Fortis**

De koers van het aandeel Fortis daalt bijna 15%. Al eerder heeft het aandeel van de Belgisch-Nederlandse bankverzekeraar onder vuur gelegen vanwege twijfels over het vermogen van het concern om kapitaal aan te trekken.

14 september 2008 **Merril Lynch overgenomen**

Merrill Lynch wordt op het nippertje gered. Deze zakenbank wordt overgenomen door Bank of America. Dit gebeurt onder druk van de Amerikaanse overheid en de Fed.

15 september 2008 **Failissement Lehman**

Lehman Brothers valt. 'Moeder alle maandagen', aldus Wellink. De val van deze Amerikaanse zakenbank doet het financiële stelsel beven. De foto's van ontslagen bankiers met een kartonnen doos vol kantoorpullen worden symbool van de crisis. Zie dossier ***Internationaal***.

16 september 2008 **Solvabiliteitscrisis wordt systeemcrisis**

Wereldwijde onrust op financiële markten als gevolg van faillissement van Lehman Brothers. Financiële instellingen en toezichthouders proberen de gevolgen in kaart te brengen.

Vanaf deze dag komt het in maart opgerichte Pecunia-overleg dagelijks bijeen, zo nodig meerdere malen op één dag en in het weekeinde. Vanaf dat moment vallen alle belangrijke beslissingen ten aanzien van probleemdossiers in Pecunia-verband. Pecunia verkort de lijnen binnen de organisatie van DNB: alle beslissingsbevoegden zitten dagelijks bij elkaar, beslissingen, waaronder toezichtinterventies, worden onmiddellijk uitgezet. Pecunia functioneert op deze wijze tot en met januari 2009, waarna de frequentie van bijeenkomst weer afneemt.

De solvabiliteitscrisis verandert in een systeemcrisis. In de maanden die volgen zien overheden en toezichthouders zich gedwongen onder grote tijdsdruk banken en verzekeraars op de been te houden. Sommige banken en verzekeraars zullen een kapitaalinjectie krijgen van de overheid. In andere gevallen zien overheden zich genoodzaakt instellingen te nationaliseren. Er zullen garantieregelingen in het leven worden geroepen om de financiering van banken weer op gang te brengen zodat banken hun sleutelrol in de economie kunnen blijven vervullen. In de hele EU zal het DGS worden opgehoogd om het vertrouwen van het publiek te behouden.

27-28 september **Eerste Fortis-weekend**

DNB en Nederlandse overheid zijn vanaf zondagmiddag betrokken bij de redding van Fortis. De Belgische en Luxemburgse toezichthouders en overheden zijn dan al langer in overleg. Afsproken wordt onder meer dat Nederland 4 miljard investeert in het Nederlandse deel van Fortis in ruil voor 49% van de aandelen van Fortis Bank Nederland. Zie dossier **Fortis**.

29 september 2008 **ING ziet af van ABN Amro**

Speculaties over een overname van delen van Fortis of ABN Amro door ING hebben op maandag 29 september 2008 een sterke daling van de koers van ING tot gevolg. Die avond deelt ING mee dat de overname van ABN Amro is onderzocht, maar van de baan is.

Amerikaanse Huis van Afgevaardigden wijst TARP af. Zie dossier **Internationaal**.

3 oktober 2008 staat **koopt ABN Amro en Fortis NL**

Balkenende, Bos en Wellink geven rond 18.00 een persconferentie over de aankoop van de Nederlandse onderdelen van Fortis en ABN Amro. Zie dossier **Fortis**.

6 oktober 2008 **Icesave op zwart**

De Nederlandse website van Icesave functioneert niet meer. Spaarders kunnen niet meer bij hun geld. Zie dossier **Icesave**.

7 oktober 2008 **Verhoging depositogarantie**

Europese ministers van Financiën besluiten tot een verhoging van de depositogarantie naar, in eerste instantie, minimaal 50.000 euro. Zie dossier **Internationaal**.

De Nederlandse minister van Financiën kondigt een verhoging van de dekking van het depositogarantiestelsel van EUR 38.000 naar EUR 100.000 aan om het vertrouwen van depositohouders in het financiële systeem te behouden.

9 oktober 2008 **Presentatie kapitaalfaciliteit**

Tijdens een persconferentie laat in de avond kondigen de minister van Financiën en de president van DNB gezamenlijk een plan aan ter bescherming van de financiële sector

Lees hier het [nieuwsbericht](#)

Dit actieplan voorziet in een kapitaalfaciliteit voor elke in de kern gezonde bank of verzekeraar. Initieel bedraagt de faciliteit 20 miljard euro. Ook wordt gemeld dat instellingen zonodig in overleg kunnen treden met de autoriteiten over specifieke balansproblemen. Het ministerie van Financiën en DNB geven daarmee het signaal af dat zij instaan voor de stabiliteit van het stelsel als geheel. Nederland is na het Verenigd Koninkrijk, dat een soortgelijk plan een dag eerder aankondigde, de eerste die hiermee kwam in Europa.

Het actieplan meldt dat er voorwaarden zullen worden gesteld die betrekking hebben op onder meer bestuursbeloningen en de vertegenwoordiging in de bestuursorganen ('overheidscommissarissen').

Bij crisismaatregelen is een belangrijk criterium dat de maatregelen moeten overtuigen. Maatregelen die beleggers, klanten en andere financiële instellingen niet overtuigen, kunnen leiden tot nieuwe koersdalingen, klanten die geld weghalen en tegenpartijen die geen geld willen uitlenen. Met als uiterste consequentie dat aanvullende steun noodzakelijk wordt en de totale kosten hoger uitvallen.

Zie voor meer informatie over en achtergronden bij de getroffen crisismaatregelen de [notitie](#) "De Nederlandse crisismaatregelen ter bestrijding van de acute problemen in het financiële stelsel".

19 oktober 2008 **Kapitaalinjectie ING**

Tijdens een persconferentie – live uitgezonden tijdens het acht uur journaal - maken minister van Financiën Bos, DNB president Wellink en ING bestuursvoorzitter Tilmant bekend dat ING een kapitaalinjectie van 10 miljard euro krijgt. Zie dossier **ING**.

21 oktober 2008 **Presentatie garantieregeling**

Het ministerie Financiën kondigt de komst van een garantieregeling voor banken aan, ontworpen in gezamenlijkheid met DNB. Op 9 oktober 2008 hadden de Nederlandse autoriteiten al gemeld de Engelse plannen om de financieringsmarkt vlot te trekken met belangstelling te volgen.

23 oktober 2008 **Garantieregeling 200 miljard euro**

Garantieregeling gaat officieel van start. De overheid geeft tegen een markconforme premie garanties op bancaire leningen met een looptijd van 3 tot 36 maanden. De overheid is bereid tot maximaal 200 miljard euro aan garanties te verstrekken. Banken die gebruik maken van de Nederlandse staatsgarantie moeten zich houden aan regels over maximale vertrekpremies en bonussen.

Daar waar de kapitaalinjecties aan financiële instellingen zoals ING, SNS Reaal en Aegon, tot doel hebben het kapitaal (en daarmee de solvabiliteit) van die instellingen te versterken, heeft de garantieregeling tot doel de financiering van banken weer op gang te brengen. Door de opgedroogde geldmarkt en het onderlinge wantrouwen is het voor

banken moeilijk geworden om aan geld te komen. Onder de garantieregeling kunnen banken middellange financiering aantrekken waarbij degenen die de banken geld lenen, zich beschermd weten doordat de staat garant staat.

Veel andere Europese landen voeren vergelijkbare garantieregelingen in. De voorwaarden worden binnen het Eurosysteem zoveel mogelijk geüniformeerd om oneigenlijke concurrentie te voorkomen.

De rol van DNB bij de garantieregeling is te bekijken of een bank die gebruik wil maken van de garantieregeling voldoende solvabel is. Ook beoordeelt DNB of de lening past in het liquiditeitsprofiel van de bank.

Banken lijken zich zorgen te maken over het effect van de regeling op hun imago. Dit is een mogelijke verklaring voor het feit dat het eerste gebruik van de regeling lang op zich laat wachten.

Bij alle crisismaatregelen, zoals de garantieregeling en de kapitaalinjecties, is een belangrijk criterium dat de maatregelen moeten overtuigen. Maatregelen die beleggers, klanten en andere financiële instellingen niet overtuigen, kunnen leiden tot nieuwe koersdalingen, klanten die geld weghalen en tegenpartijen die geen geld willen uitlenen. Met als uiterste consequentie dat aanvullende steun noodzakelijk wordt en de totale kosten hoger uitvallen.

Zie voor meer informatie over en achtergronden bij de getroffen crisismaatregelen de [notitie](#) "De Nederlandse crisismaatregelen ter bestrijding van de acute problemen in het financiële stelsel".

28 oktober 2008 **Kapitaalinjectie Aegon**

Na ING is Aegon de tweede instelling die gebruikt maakt van de kapitaalverstrekkingfaciliteit. Aegon krijgt een kapitaalinjectie van 3 miljard euro.

12 november 2008 **Kapitaalinjectie SNS Reaal**

SNS Reaal krijgt kapitaalversterking van de staat van 750 miljoen euro. De Stichting Beheer SNS Reaal, meerderheidsaandeelhouder van SNS Reaal, verstrekt 500 miljoen euro aan kapitaal zodat de totale steun op 1,25 miljard euro uitkomt.

24 november 2008 **Garantieregeling LeasePlan**

LeasePlan Corporation is de eerste bank die een staatsgarantie krijgt toegewezen. De overheid staat garant voor een bedrag van 1,6 miljard euro. LeasePlan heeft sinds 1993 een bankvergunning. Ook lease-overeenkomsten zijn een vorm van kredietverlening.

December 2008 **Garantieregeling NIBC**

Na LeasePlan maakt ook NIBC gebruik van de garantieregeling.

16 januari 2009 **Overleg over gebruik garantieregeling**

Er is tot nu toe weinig gebruik gemaakt van de garantieregeling. Het ministerie van Financiën overlegt hierover met de sector. Financiën overweegt verlenging van de looptijd van de gegarandeerde leningen van 3 naar 5 jaar. Meerdere banken geven in het overleg aan in 2009 gebruik te willen maken van de garantieregeling. Uiteindelijk wordt voor circa 50 miljard euro geleend op de kapitaalmarkt met staatsgarantie. Per 1 juni 2011 staat er nog voor ongeveer EUR 35 miljard uit aan obligaties met staatsgarantie. Zie de [evaluatie](#) van de garantieregeling

3 november 2009 **SNS Reaal lost 185 miljoen af**

SNS Reaal lost 185 van de 750 miljoen euro staatssteun af. [Nieuwsbericht](#)

1 december 2009 **Aegon lost 1 miljard af**

Aegon lost 1 miljard euro af van de 3 miljard staatssteun. [Nieuwsbericht](#)

7 december 2009 **Verlenging garantieregeling tot juli 2010**

Het ministerie van Financiën verlengt de garantieregeling voor middellangetermijn leningen tot 30 juni 2010. Om banken te stimuleren alternatieve financieringsvormen te zoeken, verhoogt het ministerie de premie die moet worden betaald voor de staatsgarantie.

1 juli 2010 **Verlenging garantieregeling tot eind 2010**

De garantieregeling wordt voor de tweede maal verlengd vanwege de aanhoudende onrust op de financiële markten. Ditmaal tot en met 31 december 2010. Ook bij deze verlenging zijn de premies verhoogd.

30 augustus 2010 **Aegon lost 500 miljoen af**

Aegon lost 500 miljoen euro van de nog uitstaande 2 miljard staatssteun af.

1 januari 2011 **Einde garantieregeling**

Het garantieloket gaat dicht. Uiteindelijk hebben ING Bank, Achmea Hypotheekbank, SNS Bank, LeasePlan Corporation, Fortis Bank Nederland en NIBC Bank gebruik gemaakt van de garantieregeling. Vrijwel alle leningen zijn in 2009 afgesloten. In 2010 is geen beroep meer gedaan op de garantieregeling. ING Bank en Fortis waren de grootste gebruikers. Zie voor een gedetailleerd [overzicht](#)

15 maart 2011 **Aegon lost 750 miljoen af**

Aegon betaalt 750 miljoen euro van de nog uitstaande 1,5 miljard overheidssteun terug. Daarbij betaalt de verzekeraar een premie van 375 miljoen euro.

15 juni 2011 **Aegon lost laatste 750 miljoen af**

Aegon lost laatste 750 miljoen overheidsteun af. Het rendement voor de staat over de gehele aflossing komt uit op 18,5% op jaarbasis. Doordat Aegon de steun volledig heeft afgelost, gelden de restricties niet meer die de Europese Commissie heeft opgelegd bij het verstrekken van staatssteun. Aegon mocht bijvoorbeeld geen grote overnames doen of marktaandeel veroveren met scherpe tarieven. Aegon is de eerste Nederlandse instelling die de volledige staatssteun heeft afgelost. [Nieuwsbericht](#)